

ارائه مدل مفهومی «بهره‌وری خانواده» با تأکید بر جنبه اقتصادی:

یک تحلیل مضمون

۳۲۵

مقدمه: خانواده به‌عنوان یک نهاد اجتماعی در نهادینه‌سازی، پذیرش و ترویج فرهنگ بهره‌وری نقشی کلیدی دارد. از آنجایی که خاستگاه بهره‌وری، ادبیات اقتصاد و مدیریت بوده، نتوانسته است پیوندهای مفهومی خود را با نهاد «خانواده» برقرار کند. بدین ترتیب نیاز است مفهوم «بهره‌وری خانواده» در بعد درون‌خانوادگی تبیین شود. این تحقیق در پی آن است با احصای مؤلفه‌ها، ابعاد و لایه‌های مختلف مفهومی بهره‌وری خانواده، آن را در قالب یک مدل استخراج کند.

روش: با مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان امر، اقدام به تحلیل مضمون با تأکید بر حوزه «بهره‌وری اقتصادی» شده است.

یافته‌ها: طبق مدل مفهومی، خانواده ورودیهایی دارد که در چارچوب کنش و تصمیم‌گیری آن را تبدیل به خروجیهای مختلف اقتصادی و اجتماعی در خانواده و جامعه می‌کند؛ اما هر نوع تصمیمی که خانواده اتخاذ می‌کند، اثرات و پیامدهایی برای ورودیها و سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی‌اش دارد. تحلیل مدل بهره‌وری اقتصادی خانواده نشان داد که فرهنگ بهره‌وری یک نظام معنایی را با خود همراه داشته و بر رفتارهای اقتصادی تحمیل می‌کند. بدین ترتیب با ترکیب و امتزاج اقتضانات خانواده و فرهنگ بهره‌وری رفتارهای مطلوب اقتصادی به تفکیک حوزه‌های کنش (شامل کار و تولید، دارایی سرمایه‌ای و فیزیکی، بارانه دولت، اعتبار، وام، مخارج ضروری، مخارج رفاهی و تجملی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، مخارج خیریه، انتقالهای بین نسلی، دین و قرض، مدیریت ریسک و بیمه، مالیات، تخصیص و بازیافت) به دست می‌آیند.

بحث: تصمیمهای بهره‌ورانه موجب افزایش سطح ورودی و تصمیمهای غیر بهره‌ور موجب کاهش یا اتلاف منابع خواهد شد و این حلقه بازخورد همواره ادامه خواهد داشت. مؤلفه‌های فرهنگ بهره‌وری در خانواده قابلیت تکرار و تمرین دارد و این فرهنگ از طریق خانواده به‌راحتی می‌تواند انتقال یابد. افراد در تصمیمات خرد و کلان خود، می‌توانند سطح بهره‌وری را تعیین کرده و حتی پیامدها و عواقب انتخابهای خود را شاهد باشند. همچنین تحلیل رفتارها نشان داد سه رکن نیاز، توانمندی و باور در واقع همان اهرمهای مداخله در تعیین میزان بهره‌وری اقتصادی خانواده هستند که موجب تنوع سبک زندگی اقتصادی خانواده‌ها می‌شوند.

۱. سیده اشرف موسوی لقمان

دکتر مدیریت، دانشکده مدیریت، اقتصاد و مهندسی پیشرفت دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول)
<meshkatnoor85@gmail.com>

۲. سیده سارا موسوی

دانشجوی دکتری مهندسی صنایع، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

۳. لیلا داوودی‌زاده

کارشناس ارشد مهندسی صنایع، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

۴. میرسامان پیشوایی

دکتر مهندسی صنایع، دانشکده مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

واژه‌های کلیدی:

بهره‌وری خانواده، بهره‌وری اقتصادی، رفاه خانواده، تحلیل مضمون، رفتارها.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۹

Conceptual Model of “Family Productivity” with an Emphasis on the Economic Aspect: A Thematic Analysis

▶ **1- Seyyede Ashraf Mousavi Loghman**
Ph.D. in Management,
Economics and Progress
Engineering Department, Iran
University of Science and
Technology, Tehran, Iran.
(Corresponding author),
<meshkatnoor85@gmail.com>

▶ **2- Seyyede Sara Moosavi**
Ph.D. student in industrial
engineering, Industrial
Engineering Department, Iran
University of Science and
Technology, Tehran, Iran.

▶ **3- Leila Davoudi Zadeh**
M.A. in Industrial
Engineering, Industrial
Engineering Department, Iran
University of Science and
Technology, Tehran, Iran.

▶ **4- Mir Saman Pishvae**
Ph.D. in industrial
engineering, Industrial
Engineering Department, Iran
University of Science and
Technology, Tehran, Iran.

Keywords:

Family productivity,
Economic productivity,
Family welfare, Thematic
Analysis, Behavior.

Received: 2023/06/07

Accepted: 2023/10/21

Introduction: The family, as a social institution, plays a key role in institutionalizing, accepting, and promoting the culture of productivity. Since the roots of productivity lie in the literature of economics and management, it has failed to establish conceptual links with the institution of “family.” Therefore, there is a need to clarify the concept of “family productivity” within the realm of family. This research aims to extract a model by delineating the components, dimensions, and different layers of the conceptual productivity of the family.

Method: Thematic Analysis with a focus on the “economic productivity” domain has been conducted through library studies and interviews with experts in the field.

Findings: According to the conceptual model, the family has inputs that, within its framework of actions and decision-making, transform into various economic and social outputs in the family and society. However, every decision made by the family has effects and consequences for its economic and social inputs and capital. The analysis of the economic productivity model of the family shows that the culture of productivity carries a meaningful system with it and imposes it on economic behaviors. Thus, desirable economic behaviors are achieved by the combination and fusion of family requirements and the culture of productivity, distinguishing action domains (including work and production, capital and physical assets, government subsidies, credit, loans, essential expenses, welfare and luxury expenses, savings, investment, charitable expenses, inter-generational transfers, religion and borrowing, risk management and insurance, taxation, allocation, and recovery).

Discussion: Productive decisions lead to increased levels of input, whereas non-productive decisions result in reduced or wasted resources, and this feedback loop will continue. The elements of the culture of productivity in the family have the potential for repetition and practice and can easily be transmitted through the family. Individuals can determine the level of productivity in their own micro and macro decisions and even witness the consequences of their choices. Moreover, the analysis of behaviors showed that the three pillars of need, capability, and belief are indeed the same levers of intervention in determining the level of economic productivity in the family, leading to the diversity of economic lifestyles of families.

Citation: Mousavi Loghman S A, Moosavi S S, Davoudi Zadeh L, Pishvae M S. (2024). Developing a conceptual model of “family productivity” with an emphasis on the economic aspect using thematic analysis method. *refahj*. 0(91), : 9

URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-4216-fa.html>

Extended Abstract

Introduction

The family, as a social institution, plays a key role in institutionalizing, accepting, and promoting the culture of productivity. Since the roots of productivity lie in the literature of economics and management, it has failed to establish conceptual links with the institution of "family." Therefore, there is a need to clarify the concept of "family productivity" within the realm of family. This research aims to extract a model by delineating the components, dimensions, and different layers of the conceptual productivity of the family.

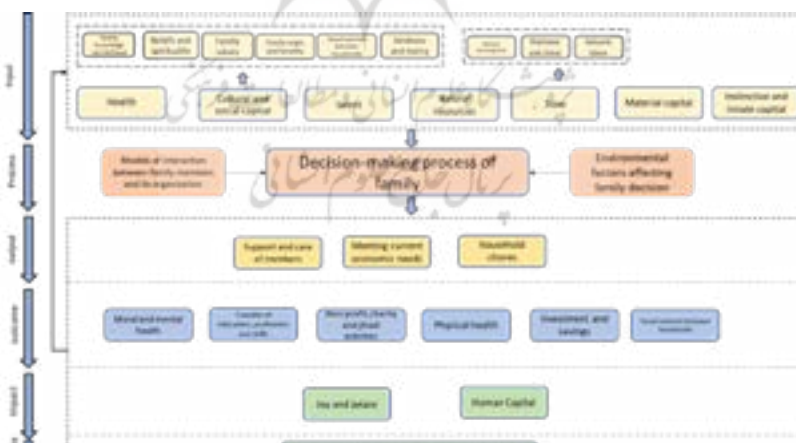
Method

Thematic Analysis with a focus on the "economic productivity" domain has been conducted through library studies and interviews with experts in the field.

Findings

By classifying themes, organizing themes, and emerging themes, the researcher identified concepts that are more analytically valuable in response to the research question. Based on the information presented in this network, the organizing themes of the research in the domain of family productivity generally include: family inputs, family outputs, the framework of family action and decision-making, environmental and internal factors influencing family decisions. According to this network of themes, the conceptual model of family productivity is generally depicted in Figure 1.

Figure 1 Conceptual model of family productivity

A conceptual model in Figure 2 has been extracted for family financial productivity and the orientation toward desirable behaviors and economic efficiency. This figure shows that economic activities take place in financial inflows and outflows, resource allocation cycles, or at the intersection and conflict of these three important areas. On the other hand, these actions occur in an institutional environment consisting of the family, cultural and social institutions, economic and commercial institutions, legal and legislative institutions, political and governance institutions, service institutions, civil institutions, and the international environment. Furthermore, the culture of productivity carries a symbolic system and imposes it on economic behaviors. Thus, by combining and blending the three pillars of the family, the culture of productivity, and economic activities, desirable economic behaviors are achieved.

Discussion

In general, as the family becomes more complete and matures in any domain, its ability to plan and rationalize increases, leading to greater productivity. The productive family is associated with concepts such as an efficient and successful family (worldly aspect), a happy family (spiritual aspect), a healthy family (physical and mental health), and so on. Past researchers from their perspectives have provided definitions of excellence and a good and complete family, each of which is related to some aspects of this research.

In addition, this system is collective, and the type of interaction and mutual actions flowing within it can have different levels of effectiveness and productivity, from a family that is struggling for its survival while also creating costs and losses for society to a family that is a source of well-being and blessings for itself and others. The calendar has listed the characteristics of a productive home and family. Furthermore, five areas of home and family productivity have been identified, including scientific and educational growth, cultural and social spheres, economic sphere, home environment, and health (Calantari, 2021).

Regarding the well-being perspective, Sapari has examined the family and identified five areas of family well-being, including family relationships, economic status, health and safety, social relations, and spirituality. Another study has high-

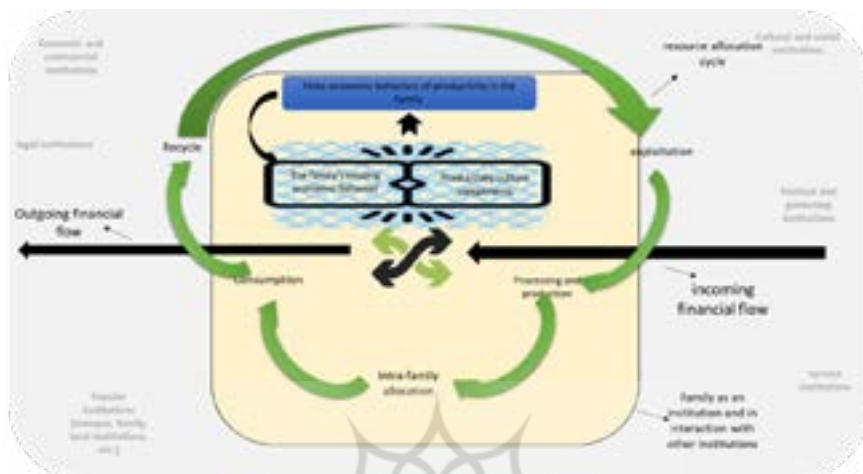
lighted family communications, economy, health, family security, social participation, religion, household work, and the environment as effective factors in family well-being. These factors can also apply to a productive family and predict it.

The second main theme emphasizes the foundations of productive economic behaviors. According to the definition, it can be considered as a specific type of behavior that becomes ingrained in an individual over time and becomes a habit in some way. In actualizing behavior, in addition to belief, the two factors of need and capability also play a significant role. In other words, unless a need for a behavior is created and the individual's capabilities are sufficient to perform that behavior, the behavior will not manifest in the individual. Therefore, behavior is contingent on belief, need, and capability, and all three must exist simultaneously for behavior to be realized (Pishvae, 2015).

The cultural components of productivity in an institution such as the family are repeatable and can be practiced, and this culture can easily be transmitted through the family. The family, with its collective nature, embodies compassion, cooperation, generosity, and altruism.

Figure 3. Conceptual model of how the economic behaviors of productivity in the family appear in different fields of the economy

Ethical considerations

Authors' contributions

All authors were involved in the conceptualization, design, data collection, analysis, and interpretation of the findings.

Funding

Financial support for this research was provided by the National Productivity Organization.

Conflicts of interest

The authors declared no conflicts of interest that could have influenced the research findings or their interpretation.

Following the ethics of research

In accordance with the ethics of research, all references cited in this article were properly acknowledged and listed in the reference section. The resources used in this study were carefully selected and evaluated to ensure their relevance and reliability.

مقدمه

بهره‌وری یک ویژگی رفتاری است که بر بهینه‌سازی ارتباط و تعامل عوامل درونی و بیرونی تکیه می‌کند (سند جامع برنامه بهره‌وری، ۲۰۱۴). جامعه‌ای که می‌خواهد رشد اقتصادی داشته باشد، باید بهره‌ور باشد و جامعه نابهره‌ور به رشد اقتصادی نمی‌رسد (کلاتری، ۲۰۲۱). مفاهیم اصلی و مورد تأکید فرهنگ بهره‌وری که ریشه در ادبیات اقتصاد و مدیریت دارد عبارتند از: مولدگری و آینده‌نگری (محمودی، ۲۰۱۸)، جامع‌نگری (زاده، ۱۹۹۶)، نوآوری و رقابت‌پذیری (سند جامع برنامه بهره‌وری، ۲۰۱۴) جامعه‌ای هم‌چنین استراتژی‌هایی مانند خانه‌داری مناسب^۲ و کایزن برای ارتقای بهره‌وری مورد استفاده قرار می‌گیرند (حجتی، ۲۰۱۵).

علاوه بر این ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ بهره‌وری در مفاهیم دینی ما بسیار مورد توجه قرار گرفته و توصیه شده است؛ مانند پرهیز از اسراف، تبذیر، اتراف و... (پیغامی و طغیانی، ۲۰۱۵؛ شیرازی، ۱۹۹۵) اتقان و استحکام (عزیزی، ۲۰۱۶) سخت‌کوشی، پشتکار و پرهیز از تنبلی (دیلمی، ۲۰۰۶)، کنترل حرص مادی (بیدارپرچین، ۲۰۱۴)، مدیریت زمان و فراغت (حکیمی، ۲۰۱۰).

بهره‌وری، یک نوع برخورد و نگرش است و قبل از اینکه در عرصه عمل خود را نشان دهد، در درون ذهن و نگرش باید تغییری ایجاد شود (بهرامی و طاعتی، ۲۰۱۶) نقش خانواده در بلندمدت و به‌عنوان یک عامل در پذیرش فرهنگ بهره‌وری خیلی پررنگ است. تغییرات فرهنگی به‌طور مستقیم خانواده را درگیر می‌کند. البته این رابطه کاملاً دوسویه است. تغییر و تحول در خانواده از نظر شکل و ساختار حتماً کلیت جامعه را در میان‌مدت یا بلندمدت متأثر خواهد کرد. پیامدهای سبک زندگی خانواده‌ها، همه سیستم‌های خرد و کلان جامعه را در بر

1. The concept document of the country's comprehensive productivity program,
2. Good House Keeping

خواهد گرفت. اگر قرار باشد، الگوی مصرف و سبک زندگی در جامعه‌ای درست شود، باید از خانواده‌ها آغاز شود (یوسف‌زاده، ۲۰۱۷).

در سیاست‌گذاری‌های مرتبط با ارتقای فرهنگ بهره‌وری، خانواده می‌تواند به‌عنوان یک نهاد مؤثر، فعال و تقویت شود. در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی کشور، کمتر به نهاد خانواده به‌عنوان یک واحد فعال و اثربخش توجه می‌شود. سیاستها و قوانین مرتبط با خانواده تاکنون نتوانسته به‌صورت نظام‌وار و با عنایت به اصل خانواده‌محوری تمام ساحت‌های موردنیاز را پوشش دهد؛ بلکه عمدتاً گفتمان توسعه و با رویکرد اقتصادمحور دیده شد و خانواده‌محوری موضوعیت نداشته است (باقری، ۲۰۱۹).

درحالی‌که بخش اعظم اقتصاد کلان مربوط به تخصیص سرمایه جسمی، سرمایه انسانی و نیروی کار با صرف زمان و بین افراد مختلف است. این‌گونه تصمیمات و تصمیمات مشابه در مورد پس‌انداز، مصرف، تحصیلات و تأمین نیروی کار، متغیرهایی است که در خانواده تعیین تکلیف می‌شود و مظاهر آن در اقتصاد کلان نمود پیدا می‌کند.

خانواده نیز به‌عنوان یک عضو نهادی در شبکه ملی بهره‌وری و هم‌چنین به دلیل ظرفیتهایی که در شبکه‌سازی، گفتمان‌سازی و ترویج فرهنگ غنی اسلامی - ایرانی دارد می‌تواند در استقرار جریان بهره‌وری در کشور نقش کلیدی ایفا کند. سیاست‌گذاری‌های خرد و کلان، به شکل مستقیم و غیرمستقیم و آشکار و پنهان، دامن‌گیر خانواده می‌شود. الگوی خانواده‌محور، یکی از پیشرانهای مهم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و نقطه عزیمتی برای تحقق آن به شمار می‌رود (یوسف‌زاده، ۲۰۱۷).

توجه‌دادن سیاست‌گذاران به خانواده در امر بهره‌وری و خانواده‌محور شدن برنامه‌ریزیها، نیازمند تبیین ابعاد و مؤلفه‌های این مفهوم در متون و تحقیقات مرتبط است. با جستجو در منابع مختلف عملی به نظر رسید که ادبیات علمی «بهره‌وری خانواده»^۱ چندان غنی نیست.

1. Family Productivity

چراکه خواستگاه کلیدواژه بهره‌وری، علوم اقتصاد و مدیریت بوده و کمتر با مفهوم خانواده پیوند خورد است. پژوهشهایی که به‌طور مستقیم از این کلیدواژه استفاده کرده‌اند؛ بسیار محدود هستند (کلانتری، ۲۰۲۱؛ رتینگ^۱، ۱۹۸۷). گرچه ممکن است مقالات و کتابهایی بدون استفاده مستقیم از عبارت «بهره‌وری خانواده» به مفهوم عملیاتی آن پرداخته باشند. بدین ترتیب برای مطالعه پیشینه موضوع بهره‌وری خانواده (به‌طور کلی و جامع) به‌مرور مقالات و کتابهای مختلف در این حوزه با سایر کلیدواژه‌های مشابه (کارایی^۲، اثربخشی^۳ و کارآمدی خانواده، بهره‌وری اجتماعی و اقتصادی، بهره‌وری فردی و گروهی^۴، بهره‌وری متقاطع^۵، بهره‌وری کل^۶) پرداخته شده است. به‌عنوان نمونه پژوهشی که به بررسی شاخصهای خانواده کارآمد از دیدگاه اسلامی پرداخته است (صفورایی، ۲۰۰۸ و ۲۰۱۲) یا پژوهشهایی که در یک حوزه موضوعی خاص، بهره‌وری خانواده را بررسی کرده‌اند: مانند بهره‌وری انرژی (نمازی، ۲۰۱۵) یا بهره‌وری زمان در خانواده (مدیری، ۲۰۱۰).

بهره‌وری در خانواده ایرانی که در طول چند دهه به یکی از مصرف‌زده‌ترین خانواده‌های جهان تبدیل شده است، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند (نژاد، ۲۰۰۸). خانواده ایرانی در مصرف آب، انرژی، غذا، نان، دارو و... بالاتر از میانگین جهانی عمل می‌کند و هدررفت منابع زیادی دارد (امینی، ۲۰۱۹).

با عنایت به موارد فوق‌الذکر می‌توان گفت خانواده به‌عنوان یک نهاد اجتماعی در نهادهای سازمی، پذیرش و ترویج فرهنگ بهره‌وری نقشی کلیدی دارد و از سوی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان بایستی مورد توجه جدی قرار بگیرد. اما همان‌طور که ذکر شد بایستی مفهوم و ابعاد مختلف «بهره‌وری خانواده» در بعد درون‌خانوادگی استخراج شود. بدین ترتیب سؤالات اصلی تحقیق به شرح زیر است:

1. Rettig

2. efficiency

3. effectiveness

4. Collective productivity

5. Cross-productivity

6. Total Factor Productivity

● با یک نگاه سیستمی چگونه می‌توان ابعاد و لایه‌های مختلف مفهوم «بهره‌وری خانواده» را در یک مدل نشان داد؟

● مؤلفه‌های بهره‌وری اقتصادی^۱ کدامها هستند و چگونه منجر به یک کنش بهره‌ورانه در خانواده می‌شود؟

در ادامه مقاله ابتدا مروری بر ادبیات بهره‌وری خانواده و رابطه آن با رفاه و بهزیستی اجتماعی خواهیم داشت و سپس با تشریح بخشی از ادبیات اقتصاد خانواده، روش تحلیل مضمون بحث خواهد شد. پس از تجزیه و تحلیل مضامین به دست آمده یافته‌های تحقیق تشریح شده‌اند. در انتهای تحقیق نیز بحث و نتیجه‌گیری آمده است.

چارچوب مفهومی

تأثیر بهره‌وری در بهبود رفاه و بهزیستی اجتماعی

بهزیستی^۲ در ادبیات به صورت ویژگیها و مشخصه‌های فردی که به طور ذاتی خوشحالی^۳ و حالت مثبت ایجاد می‌کند گفته می‌شود (پلارد و لی^۴، ۲۰۰۳). مقیاس FWB بر اساس معنای رفاه مالی تعریف شده توسط مصرف‌کننده ایجاد شد. در ادبیات، بهزیستی اقتصادی به طور سنتی با درآمد و اخیراً با شاخصهایی مانند مخارج^۵ و رفاه^۶ اندازه‌گیری می‌شود. در سالهای اخیر اقتصاددانان به اهمیت شاخصهای ذهنی بهزیستی و ارتباط شاخصهای عینی^۷ (محسوس) و ذهنی^۸ (غیر محسوس) پی برده‌اند (زیائو^۹، ۲۰۱۳).

نور^{۱۰} و همکاران (۲۰۱۴)، مجموعه‌ای از شاخصها برای اندازه‌گیری و گزارش وضعیت رفاه خانواده در مالزی را تعریف کرده‌اند. طبق نتایج این تحقیق ده شاخص کلیدی می‌تواند رفاه خانواده را پیش‌بینی کند. این شاخصها عبارت‌اند از: انعطاف‌پذیری، ایمنی، پس‌انداز،

۱. این تحقیق به دلیل ملموس بودن جنبه اقتصادی در ادامه بر بهره‌وری اقتصادی خانواده متمرکز شده است.

2. Well-bing

3. Happiness

4. Pollard and Lee

5. Expenditure

6. Wealth

7. Objective

8. Subjective

9. Xiao

10. Noor

سبک زندگی سالم، گذراندن زمان با خانواده، تعادل کار و خانواده، اهمیت تعداد اتاق خواب در خانه، بدهی، مراقبت از کودک و حمایت. در ادامه، پنج حوزه بهزیستی خانواده، یعنی روابط خانوادگی، وضعیت اقتصادی، سلامت و ایمنی، روابط اجتماعی و معنویت شناسایی شده است. در پژوهشی دیگر ارتباطات خانوادگی، اقتصاد، سلامت، امنیت خانواده، مشارکت اجتماعی، مذهب، کارهای خانگی و محیط زیست از جمله عوامل مؤثر در رفاه و تندرستی یک خانواده در مالزی مطرح شده است (ساپری^۱ و همکاران، ۲۰۲۱).

بهره‌وری خانواده

خانواده به دلایلی همچون ماهیت جمعی، نظم طبیعی خود - که منشأ تفاوتها و تقسیم کار بین زن و مرد مبتنی بر استعدادهای طبیعی است - و اقتضات آن مانند تعاون و همکاری، همدلی و محبت، می‌تواند کانونی برای پرورش و تجلی فرهنگ بهره‌وری در عرصه‌های مختلف کنش‌ورزی زندگی روزمره باشد (پیغامی و طغیانی، ۲۰۱۵).

از منظر رتینگ (۱۹۸۷) بهره‌وری خانواده ساختار پیچیده‌ای است که شامل ادغام کارکردهای اقتصادی و اجتماعی شدن خانواده است. بنابراین بهره‌وری خانواده به دو دسته «بهره‌وری اقتصادی»^۲ و «بهره‌وری اجتماعی»^۳ تقسیم می‌شود. بهره‌وری اقتصادی نتیجه‌گرا است و چالش آن، یافتن راههایی برای انجام کار با هزینه کمتر است. خروجیهای کار، محصولات قابل مشاهده و ملموسی مانند اشیاء یا خدمات هستند.

بهره‌وری اجتماعی در خانواده شامل فرآیندها و نتایج آموزش یا یادگیری، مهارت، انتقال یک احساس یا نگرش، تقویت یک ارزش، انتقال یک سنت فرهنگی و دادن اطلاعات و تشویق است که به‌عنوان فرآیند توسعه ویژگیهای منابع انسانی در نظر گرفته می‌شود (رتینگ،

1. Sapri
2. Economic Productivity
3. Social Productivity

۱۹۸۷). در واقع بهره‌وری اجتماعی زمانی است که هیچ قرارداد رسمی وجود نداشته و هیچ پولی ردوبدل نشده باشد.

کار داوطلبانه، مراقبت از اعضای خانواده و کمک غیررسمی به دوستان یا همسایگان نمونه‌هایی هستند که تحت عنوان این فعالیت ارزش‌افزا قرار می‌گیرند سیگریست^۱ و همکاران، (۲۰۰۴).

در تحقیقات داخلی، شاخصهای خانواده کارآمد از دیدگاه اسلامی بررسی شده است. مسائلی همچون: ایمان به خدا، خوش‌بینی، امیدواری، لذت معنوی، توکل، پذیرش مقدرات الهی، معنایافتن زندگی، احساس مسئولیت، محبت در خانواده، تکریم و کارآمدی خانواده، دلسوزی و مهربانی، صبر، راست‌گویی، مثبت‌اندیشی و حقوق افراد مختلف خانواده ذکر شده است (صفورایی، ۲۰۱۲). هم‌چنین صفورایی به ساخت و اعتباریابی پرسش‌نامه سنجش کارآمدی خانواده براساس شاخصها و ویژگیهای به‌دست‌آمده از منابع معتبر اسلامی پرداخته است (صفورایی، ۲۰۰۸).

بهره‌وری اقتصادی

تاکنون در کشورهای مختلف سازمانهایی اقدام به تدوین استانداردهای سواد مالی شخصی کرده‌اند. اما کمتر به این موضوع از جنبه خانوادگی پرداخته‌اند. الگوهای سواد مالی عرصه‌های کنش اقتصادی را به‌طورکلی تبیین می‌کنند. دو الگوی مهم این حوزه عبارتند از: استانداردهای مالی برای سواد مالی (الگوی شورای تربیت اقتصادی)، الگوی ائتلاف جامپ‌استارت برای سواد مالی شخصی (طغیانی، ۲۰۱۵).

خانواده‌ها روزانه تصمیمات مختلفی را در حوزه زندگی اقتصادی خود اخذ می‌کنند. در چارچوب علم اقتصاد خانواده - که به چگونگی سازماندهی و مدیریت منابع خانه و خانواده

1. Siegrist

می‌پردازد - زمان و منابع موجود به‌عنوان دو امر محدود و کمیاب در اینجا موضوعیت دارند (افشاری، ۲۰۱۳).

عموماً از منظر اقتصادی چنین به نظر می‌رسد که تحلیل تخصیص منابع مهم‌ترین موضوع است. در چارچوب نظریه اقتصادی خانواده این مسئله مورد توجه است که تخصیص منابع آثار مهمی بر تصمیمات مربوط به تشکیل خانواده، باروری و طلاق دارد. اینکه کدام منابع باید در کانون توجه قرار گیرد، زمان سرمایه‌گذاری شده برای افزایش درآمد، زمان صرف‌شده به‌منظور انتخاب و خرید کالاها و خدمات، زمان موردنیاز برای مصرف نهایی همه و همه منجر به یک مکتب فکری جدید در اقتصاد خانواده شد که الگوهای تولید خانگی^۱ یا نظریه تخصیص زمان^۲ نامیده می‌شود (نورث^۳، ۲۰۱۵).

تخصیص زمان میان اعضای خانواده در سه فعالیت عمده است، یعنی: عرضه کار بازاری، کار در خانه و فراغت محض.^۴ ببلو^۵ (۲۰۰۱) به الگوسازی تصمیم‌پذیری خانوار و تخصیص منابع درون خانواده می‌پردازد و با تدوین الگویی از تابع مطلوبیت خانوار میان کالاهای بازاری و خانگی تمایز قائل می‌شود.

از دیگر کنشهای اقتصادی خانواده که بهره‌وری در آن معنا پیدا می‌کند سرمایه‌گذاری و پس‌انداز خانواده است (قادری، ۲۰۱۰؛ قهرودی، ۲۰۱۳). انواع انگیزه‌های پس‌انداز عبارتند از: انگیزه دینی و انسانی-انگیزه ارث-پرداخت پیش‌قسط و چرخه عمر- انگیزه بهبود، انگیزه ارث، انگیزه پرداخت پیش‌قسط، انگیزه دینی و انسانی، انگیزه چرخه عمر، تدابیر احتیاطی (صدیق، ۲۰۱۰).

تفاوتها و تشابه‌های خانواده‌ها، زمینه‌های فرهنگی و نقشهای جنسیتی عواملی هستند که می‌توانند در تصمیم‌گیری مالی خانواده تمایز و تفاوت ایجاد کنند (کیم^۶ و همکاران، ۲۰۱۷)

1. Home Production Models
4. Pure Leisure

2. Time Allocation Theory
5. Bebelo

3. Noorth
6. Kim

خانواده‌ها می‌توانند سبکهای مدیریت عقلایی و غیرعقلایی بر اقتصاد خود داشته باشند. آینده‌نگری و مطلوبیت مهم‌ترین مؤلفه‌هایی هستند که تنوع در سبکهای مدیریت اقتصادی در خانواده را موجب می‌شوند (صدیق، ۲۰۱۸).

می‌توان گفت ما در خانواده‌های مختلف سطوح مختلفی از عقلانیت داریم که در علم اقتصاد خانواده متعارف معرفی و تبیین نشده است. می‌توان در زندگی خانوادگی سطحی بالاتر از منافع مادی فردی یا خانوادگی را در نظر گرفت. در این صورت اساساً جایگاه زندگی مادی خانوادگی، تنها به‌عنوان مکمل حیات معنوی تعریف خواهد شد.

خانواده‌ها گسترده و متنوعند و اهداف یکسانی را دنبال نمی‌کنند. در واقع هر سطح وجودی، دارای یک نظام عقلانیت ویژه برای تبیین رفتارهای خانواده است. در مراتب پایین، عقلانیت خانواده در خدمت اهداف اقتصادی قرار گرفته ولی با رشد خانواده، اقتصاد در عین اهمیت یک امر تبعی محسوب شده و در خدمت تعالی خانواده قرار می‌گیرد. در اینجا معیار مطلوبیت تنها سود و لذت مادی نخواهد بود و ارزشهای معنوی همچون احسان، ایثار و فداکاری تعیین‌کننده تعاملات اقتصادی خانواده خواهند بود (پیشوایی، ۲۰۲۱).

روش

تحلیل مضمون یکی از روشهای ساده و کارآمد تحلیل کیفی و روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (زاده، ۲۰۱۰). تحلیل مضمون، فقط روش کیفی خاصی نیست، بلکه فرایندی است که میتواند در بیشتر روشهای کیفی به کار رود. به‌طورکلی، تحلیل مضمون، روشی است برای:

الف- دیدن متن؛

ب- برداشت و درک مناسب از اطلاعات به‌ظاهر نامرتب؛

ج- تحلیل اطلاعات کیفی؛

د- مشاهده‌ی نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و فرهنگ؛

ه- تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (بویاتیز^۱، ۱۹۹۸).

در تحلیل مضمون، واحد تحلیل بیشتر از یک کلمه یا اصطلاح است و به بافت داده‌ها و نکات ظریف آنها بیشتر توجه می‌شود و از شمارش کلمات و عبارات آشکار فراتر می‌رود و بر شناخت و توضیح ایده‌های صریح و ضمنی تمرکز می‌کند؛ سپس، از کدهای مضامین اصلی برای تحلیل عمیق‌تر داده‌ها استفاده می‌شود و می‌توان از فراوانی نسبی مضامین برای مقایسه‌ی آنها و تهیه‌ی ماتریس مضامین و ترسیم شبکه‌ی مضامین استفاده کرد (زاده، ۲۰۱۰). مضمون، الگویی است که در داده‌ها یافت می‌شود و حداقل به توصیف و سازماندهی مشاهدات و بیشتر به تفسیر جنبه‌هایی از پدیده می‌پردازد (بویاتیز، ۱۹۹۸).

ابزارهای این روش تحلیل قالب مضامین و تحلیل شبکه‌ی مضامین است که به‌طور معمول در تحلیل مضمون به‌کار می‌روند. قالب مضامین فهرستی از مضامین را به‌صورت سلسله‌مراتبی بازگو می‌کند. آنچه شبکه مضامین عرضه می‌کند، نقشه‌ای شبیه تارنما بهمثابه اصل سازمان‌دهنده و روش نمایش است. شبکه مضامین، براساس روندی مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان‌دهنده (مضامین به‌دست‌آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی) دربرگیرنده اصول حاکم بر متن بهمثابه کل را نظام‌مند می‌کند؛ سپس این مضامین به‌صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود (زاده، ۲۰۱۰).

در این پژوهش، برای مرحله تلخیص از نرم‌افزار MAXQDA بهره برده شد. داده‌های تحلیل‌شده شامل مقالات و کتابها (مطالعات کتابخانه‌ای)، مصاحبه‌ها با خبرگان حوزه خانواده،

1. Boyatzis

بهره‌وری و اقتصاد بوده است. متون مورد مطالعه شامل موضوعاتی در خصوص بهره‌وری در خانه و خانواده و حوزه‌های موضوعی اقتصاد خانواده (مصرف، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، خرید، تولید، دانش اقتصادی) است. با توجه به عدم غنای کافی ادبیات در حوزه بهره‌وری خانواده و عدم وجود یک چارچوب نظری برای تبیین مفاهیم پراکنده‌ای که از متون حاصل شده بود، مصاحبه‌ای با خبرگان این عرصه به عمل آمد. در واقع این مصاحبه‌ها موجب انسجام‌بخشی به مطالعات پراکنده پیرامون تبیین مفهوم بهره‌وری در خانواده شد. ویژگی‌های توصیفی شرکت‌کنندگان به شرح جدول (۱) است.

جدول ۱- خلاصه‌ای از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

شماره مصاحبه	جنسیت	سمت	تحصیلات
۱	زن	فعال حوزه بهره‌وری و تعلیم و تربیت / مدیر مرکز نوآوری	دکتری
۲	مرد	عضو هیئت‌علمی دانشگاه امام صادق (ع) - عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی	دکتری
۳	مرد	فعال حوزه تعلیم و تربیت و معماری نظام‌های کلان	کارشناسی ارشد
۴	زن	پژوهشگر حوزه زنان و خانواده و مشاور امور بانوان شهرداری تهران	دکتری
۵	مرد	رئیس بنیاد ملی خانواده	حوزوی
۶	مرد	رئیس مؤسسه مردم‌نهاد خاتم (خانواده اسلامی و تربیت معنوی) - پژوهشگر خانواده	دکتری
۷	زن	دبیر کارگروه ملی افزایش ازدواج و طلاق، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی / فعال و پژوهشگر حوزه خانواده	کارشناسی ارشد
۸	مرد	رئیس انجمن ملی بهره‌وری	کارشناسی ارشد

محور سؤالاتی که در قالب مصاحبه‌های نیمه‌باز از این افراد پرسیده شد، شامل موارد زیر بود: تعریف از بهره‌وری خانواده/ مهم‌ترین مسائل اقتصاد خانواده/ عوامل محیطی مؤثر بر تصمیمات خانواده/ زمینه‌های بروز رفتار بهره‌ور در خانواده

در این تحقیق، کدگذاری به‌طور مجزا توسط دو نفر از همکاران تحقیق انجام شد. سپس، نتایج این دو کدگذاری با یکدیگر مقایسه و از روش هولستی برای محاسبه پایایی استفاده شد (عابدی‌جعفری و دیگران، ۲۰۱۰) که فرمول آن عبارت است از:

$$PAO = 2M / (n1 + n2) = 2 * 281 / (286 + 281) = 0.99$$

که در آن PAO درصد توافق مشاهده‌شده (ضریب پایایی)، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری، n1 تعداد واحدهای کدگذاشته در مرحله اول و n2 تعداد واحدهای کدگذاشته در مرحله دوم است. این رقم بین صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. بدین ترتیب، ضریب پایایی تحقیق ۹۹ درصد به‌دست آمد.

یافته‌ها

پس از بررسی متون کتابخانه‌ای و تحلیل مصاحبه‌ها، تمهای اولیه پژوهش مشخص شده و مضامین فرعی و اصلی استخراج شدند. این مضامین شامل دو بخش اصلی «بهره‌وری خانواده به‌طور عام و کلی» و «بهره‌وری اقتصادی خانواده» است. در بخش بهره‌وری اقتصادی، حوزه‌های کنش‌ورزی مالی خانواده و عوامل و زمینه‌های مؤثر بر آن استخراج شده است. در مرحله بعد، پژوهشگر این عوامل را که در قالب کدها یا مفاهیم نهایی شناسایی شدند، بررسی کرده و در نهایت، کدهایی را که بیشترین قرابت معنایی و مفهومی با هم داشتند، کنار هم قرار داده و «مفاهیم» جدیدی خلق کرده است. در ادامه، مفاهیم مرتبط را به «تمهای اصلی» دسته‌بندی کرده است.

جدول ۲ این مضامین را نشان می‌دهد. از مجموع مطالعه متون و مصاحبه‌ها ۳۳۳ کد به

دست آمد. پس از دسته‌بندی، ادغام و انسجام‌بخشی، جدول نهایی شامل ۱۲ مضمون اصلی، ۶۹ مضمون فرعی، ۱۵۰ کد اولیه است.

با دسته‌بندی تمها، مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر به‌دست آمدند که در شبکه مضامین (شکل ۱) به تصویر کشیده شده است. در فرایند تحلیل تمها، محقق برای دستیابی به حساسیت نظری، مفاهیمی را در نظر گرفته که در راستای پاسخ به پرسش پژوهش ارزش تحلیلی بیشتری دارند.

جدول ۲ تحلیل مضمون مسئله بهره‌وری خانواده

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدهای اولیه
چارچوب کنش و تصمیم‌گیری خانواده	توانمندی	نیت و اراده انجام کنش برحسب توانمندی/ حصول توجه به نیاز/ میل و شوق برای رفع نیاز
	نیاز	
ورودها خانواده	ایمان	علم/ ادراکات حسی/ تصور و تصدیق فایده
	سرمایه‌های مالی	ارث/ درآمد حاصل از کار/ دارایی سرمایه‌ای
	مکان و محیط زندگی	تعامل با همسایگان/ انتخاب محله مناسب/ انتخاب/ ساختمان مناسب/ چیدمان مناسب و منظم/ تمیزی فضای سبز و زیبایی
	سرمایه فرهنگی و اجتماعی خانواده	مودت و رحمت/ شبکه اجتماعی بین خانوارها (ارتباط با فامیل، ارتباط با والدین، ارتباط با دوستان)/ اعتقادات و معنویت/ ارزشهای خانوادگی/ اطلاعات/ اصالت خانوادگی و وراثت/ مشارکت اجتماعی (توجه به نیازمندان، ارتباط با جامعه)/ سطح مهارت و دانش خانوادگی
	سطح سلامت خانواده	گردش و سفر/ سطح تغذیه/ اوقات فراغت/ ورزش
	زمان در خانواده	زمان کار بازاری/ زمان فراغت محض/ زمان در خانه و خانواده

Conceptual Model of "Family Productivity" ...

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدهای اولیه
	خروجی اقتصادی خانواده	پس‌انداز و سرمایه‌گذاری / کار خانگی / سلامت جسمی و روحی نیروی کار / انتقال‌های بین نسلی
خروجیهای خانواده	خروجی اجتماعی خانواده	کنترل اجتماعی (دسترسی به اطلاعات و تشویق) / مراقبت از اعضای خانواده / تداوم نسل و فرزندآوری / آرامش در زندگی / انتقال آموزش، حرفه و مهارت / فعالیتهای غیرانتفاعی و خیریه خانواده / انتقال نگرش و فرهنگ
	خروجی فرهنگی خانواده	سلامت اخلاق و روان افراد جامعه
	سازماندهی خانوادگی و مدل‌های تعامل بین اعضای آن (عوامل درونی)	ساختار و سازماندهی درون خانواده / هماهنگی در انجام کارها / تقسیم وظایف بین اعضای خانواده / ادب و احترام / محبت و صمیمیت / تعامل همدلانه / مسئولیت‌پذیری / تعاون و همکاری
عوامل مؤثر بر چارچوب کنش و تصمیم‌گیری خانواده	عوامل محیطی مؤثر بر تصمیمات خانواده	عوامل بوم‌شناختی (سنت‌های محلی، شرایط آب و هوایی) / عوامل فردی و هویتی (تحصیلات، جنسیت) / عوامل تکنولوژیکی (توسعه تکنولوژی و رسانه‌ها) / عوامل فرهنگی (آداب و رسومات فرهنگی، الگوهای تربیتی جامعه، فرهنگ عمومی جامعه و...) / عوامل سیاسی - قانونی (دولت و احزاب سیاسی. قوانین سیاسی) / عوامل اجتماعی (آداب و رسوم اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، ارتباطات اجتماعی، گروه‌های دوستی و...) / شرایط محیطی اقتصاد کلان (درآمد، محیط کاری، قوانین اقتصادی و رفاه عمومی)

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدهای اولیه
	چرخه تخصیص منابع	استحصال/ فرآوری و تولید/ تخصیص درون خانوادگی/ مصرف/ بازیافت
جریان مالی و جریان منابع خانواده	جریان مالی خروجی خانواده	مخارج خیریه‌ای (انفاق واجب و مستحب)/ سرمایه‌گذاری مالی/ پس‌انداز اضطراری و بلندمدت/ انتقال‌های بین‌نسلی/ مدیریت ریسک و بیمه/ دین و قرض (صندوقهای قرض‌الحسنه)/ مالیات/ مخارج مصرفی (مخارج ضروری، مخارج رفاهی و تجملی)
	جریان مالی ورودی خانواده	اعتبار/ درآمد حاصل از کار و تولید/ دارایی سرمایه‌ای و فیزیکی/ یارانه دولت/ وام
رفتارهای موجود اقتصادی خانواده	نوع مصرف	مصرف بخیلانه/ مصرف مسرفانه/ مصرف نمایشی/ زنانه شدن مصرف/ هویت‌ساز شدن مصرف
با تأکید بر حوزه مصرف	حاکمیت فرهنگ مصرف‌گرایی	خرید لوازم لوکس غیرضروری/ وجود اسراف و تبذیر در بازار مصرف/ تعویض‌های مکرر لوازم خانه/ تفریحات پرهزینه/ هزینه‌های نمایشی و حفظ آبرو
مؤلفه‌های بهره‌وری اقتصادی	مؤلفه‌های برخاسته از فرهنگ غنی اسلامی	پرهیز از اسراف، تبذیر، اتراف و.../ پرهیز از تفاخر و تکاثر/ پرهیز از لهو و لعب/ پرهیز از لغو/ پرهیز از افراط و تفریط/ اتقان و استحکام/ وجدان و اخلاق کاری/ مسابقه/ مشارکت و تعاون/ صبر/ هدف‌گذاری و اولویت‌بندی/ سخت‌کوشی، پشتکار و پرهیز از تنبلی/ ایثار و فداکاری/ انفاق و بر/ مدیریت برنامه‌ریزی مخارج/ کنترل حرص مادی/ پرهیز از بخل/ پرهیز از طول‌امل/ زهد و قناعت/ مدیریت نیاز و خواسته
	مؤلفه‌های برآمده از ادبیات بهره‌وری	مدیریت زمان و فراغت/ مولدگری/ نوآوری و خلاقیت/ جامع‌نگری/ آینده‌نگری
محیط جهانی	نظام سرمایه‌داری	غلبه فرهنگ احساسی/ گرایش به ارزشهای مادی/ میزان دینداری افراد

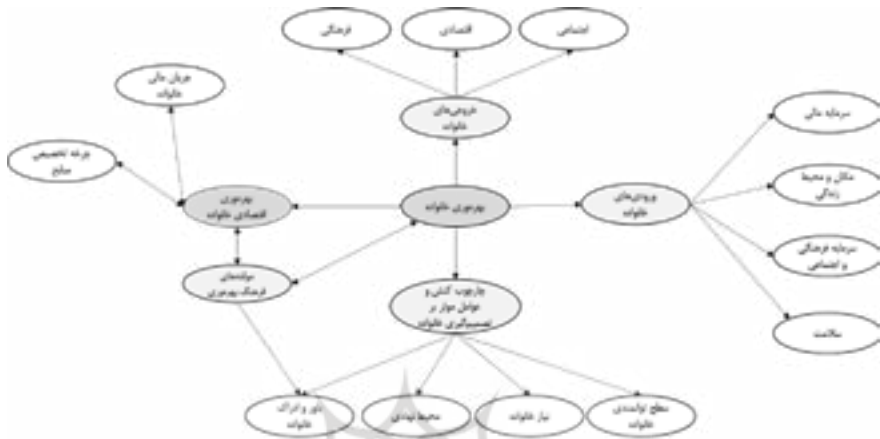
Conceptual Model of "Family Productivity" ...

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدهای اولیه
محیط نهادی اقتصاد خانواده	نهادهای فرهنگی و اجتماعی	رسانه/ تبلیغات شهری/ آموزش و پرورش/ گروههای مرجع و سلبریتها
	نهادهای خدماتی	نهادهای دولتی حمایتی (کمینه امداد و...)/ نمایشگاههای لوازم خانگی، ملزومات مصرفی، وسایل تزئینی و.../ نهادهای مرتبط با بازیافت، ضایعات و مدیریت پسماند/ نهادهای مرتبط با کالاهای دست‌دوم و استفاده اشتراکی/ شرکتهای بزرگ اینترنتی در زمینه حمل‌ونقل، فروش کالاها و خدمات
	نهادهای اقتصادی و تجاری	ساختار بازار/ بازار کالاهای اقساطی/ سیستمهای مالیاتی/ نهادهای حمایت از مصرف‌کننده/ شرکتهای جهانی/ بانکها/ بیمه/ بازار بورس
	نهادهای مردمی	سیستمهای حمایتی خانوادگی و محلی (صندوقهای قرض الحسنه، نهادهای محلی)/ نهادها و سازمانهای مردم‌نهاد (اعم از خیریه و...)/ مسجد و هیئت/ دوستان و خویشاوندان
	نهاد خانواده و اقتضانات آن	نقشها و ارتباطات خانوادگی/ قواعد و هنجارهای مختص هر خانواده (پدرسالار، مادرسالار و...)/ تقسیم کار متقابل/ صداقت/ صمیمیت/ حمایت/ همکاری و تعاون/ دلسوزی/ قواعد حقوقی/ تعهد و مسئولیت نسبت به یکدیگر/ نظم/ محبوب و محترم بودن زن/ تکیه‌گاه بودن مرد برای زن/ مکملیت/ معاشرت به معروف/ استقلال مالی زوجین/ قوامیت مرد/ رحمت و بخشش/ مودت و عشق/ خصوصی‌بودن/ گفتگو و تفاهم/ شنیدن و ارتباط برقرار کردن/ همکاری و هماهنگی در امور/ اعتماد/ امانت‌داری/ شفقت/ گذشت و اغماض/ وفای به عهد

مضمون اصلی	مضمون فرعی	کدهای اولیه
زمینه‌های بروز فرارفتار اقتصادی خانواده	سطح توانمندی خانواده	نوع و میزان ارتباط و دسترسی به شبکه بستگان و ارحام/ سن افراد خانواده/ تحصیلات، سطح آگاهی و مهارت خانواده (رشد علمی و عقلی)/ جمعیت خانواده (جمعیت کل و فعال)/ سلامت جسمی و روحی خانواده/ نوع شغل و طبقه اجتماعی/ محل زندگی خانواده/ سرمایه مادی و درآمد خانواده
	باور خانواده نسبت به جامعه و فرآیندهای اقتصادی آن	نگرش سیاسی/ سطح توقعات و رضایت از زندگی/ نظام ارزشی/ احساس رقابت و چشم‌وهم‌چشمی/ احساس فقر و بینوایی... تا استغنا و.../ سطح امیدواری به آینده
	سطح ادراک درون خانوادگی	میزان توجه و نظارت درون‌خانوادگی/ از تخصص، ناعقلانیت و استخدامگری... تا تعاون، احسان و ایثار
	نیازهای خانواده	امنیت مادی (امکانات مادی مکفی برای خانواده)/ برتری منزلت و کسب وجهه اجتماعی/ توسعه و رفاه بر خانواده/ عزت و احترام/ محبت و عشق (ارضای عاطفی در خانواده)/ حفظ آبرو/ لذت خرید/ منفعت‌طلبی/ نوع دوستی و حب به فضائل اخلاقی/ امنیت روانی/ آرامش/ نشاط و طراوت/ تجمل/ نیاز به مد/ لذت تمایز

با توجه به آنچه در این شبکه آمده است، مضامین سازمان‌دهنده پژوهش در بخش بهره‌وری خانواده به‌طور عام عبارتند از: ورودیهای خانواده، خروجیهای خانواده، چارچوب کنش و تصمیم‌گیری خانواده، عوامل محیطی و داخلی مؤثر بر تصمیمات خانواده. برحسب شبکه مضامین، مدل مفهومی بهره‌وری خانواده به‌طور عام در شکل ۲ رسم شده است.

شکل ۱ شبکه مضامین پژوهش (منبع: یافته‌های تحقیق)

شکل ۲ مدل مفهومی بهره‌وری خانواده

طبق این مدل مفهومی، خانواده ورودیهایی دارد که در چارچوب کنش و تصمیم‌گیری آن را تبدیل به خروجیهای مختلف اقتصادی و اجتماعی در خانواده و جامعه می‌کند. خروجیهای خانواده در چهار سطح برون‌داد، نتایج، اثرات و غایت عرضه شده است. قابل‌ذکر است که عواملی که در این مدل به آنها اشاره شده، در سطوح مختلف بر یکدیگر تأثیر و تأثر دارند و باید این مدل را به‌عنوان یک سیستم جامع در نظر گرفت. همچنین مدل‌های تعامل بین اعضای خانواده و عوامل محیطی بر فرآیند کنش و تصمیم‌گیری خانوار اثرگذارند. هر نوع تصمیمی که خانواده اخذ می‌کند اثرات و پیامدهایی برای ورودیه‌ها و سرمایه‌های اقتصادی و اجتماعی او دارد. در واقع تصمیم‌های بهره‌ورانه موجب افزایش سطح ورودی و تصمیم‌های غیر بهره‌ور موجب کاهش یا اتلاف منابع خواهد شد و این حلقه بازخورد همواره ادامه خواهد داشت. مدل مفهومی بهره‌وری خانواده در شکل ۱ آمده است. می‌توان گفت خانواده بهره‌ور یک خانواده مطلوب، آرمانی و ایده‌آل است که در همه ساحت‌های زندگی، مبتنی بر یک فرآیند تصمیم‌گیری عقلایی، از داشته‌ها و استعداد‌های فطری، مادی، اجتماعی، فرهنگی و... استفاده می‌کند. بدین ترتیب، علاوه بر تأمین نیازهای زندگی و رشد استعداد‌های فطری خانواده، در نهایت در جهت دستیابی به حیات طیبه و کنشگری احسن در عرصه خانواده و جامعه و باقیات‌صالحات برای خود و دیگران گام برمی‌دارد. در ادامه هرکدام از ارکان این چارچوب با جزئیات بیشتری تبیین خواهد شد.

درون‌داد

- سرمایه‌گریزی و فطری: خانواده با ترکیب سرمایه‌های غریزی، طبیعی و فطری آغاز می‌شود و هر خانواده ترکیب ویژه‌ای از این تمایلات و گرایش‌ها را انتخاب کرده و هدفی را در زندگی برمی‌گزیند (لقمان، ۲۰۱۹).
- سلامت: هر خانواده با توجه به سبک زندگی (نوع تغذیه، تحرک و میزان فعالیت بدنی، نوع

گذران اوقات فراغت، گردش و سفر و...) از سطحی از سلامت برخوردار است. زندگی مدرن، خانواده‌ها را بیش از حد به یکجا نشستن و استفاده از رسانه‌ها (تلفن همراه، تلویزیون و...) سوق داده و زمینه فعالیتهای پرتحرک را سلب می‌کند. مراقبت از بدن و دستیابی به صحت و سلامت کامل خانواده، لازمه یک زندگی پویا و بهره‌ور است (برگرفته از مصاحبه ۸).

● زمان: سرمایه‌ای است که نظام هستی در اختیار انسانها قرار داده تا با بهره‌گیری از آن بتوانند دنیای خود را تأمین کرده و برای آبادی آخرت بکوشند. امام علی علیه‌السلام در سخنان خود به این گنجینه ارزشمند تأکید فرموده است: «فرصتهای خیر را غنیمت بشمارید؛ که به‌راستی همانند گذشتن ابر می‌گذرد.» امام شیعیان، انسان را از ضایع کردن اوقات بر حذر داشته است و می‌فرماید: «هرگاه فرصت به دست آمد، آن را غنیمت دان که ضایع کردن آن غصه است.» هم‌چنین ایشان در حدیثی دیگر بر لزوم مدیریت زمان و تقسیم مناسب اوقات امر کرده‌اند (حکیمی، ۲۰۱۰).

● سرمایه مادی: خانواده می‌تواند از طریق کار، فعالیت درآمد کسب کند یا اینکه سرمایه‌ای را از طریق ارث، توزیع یا انتقالهای درون خانواری به دست آورد. هم‌چنین منابع می‌توانند از طریق داراییهای سرمایه‌ای نیز حاصل شوند.

● منابع طبیعی: هر آنچه در طبیعت برای بهره‌مندی انسان و خانواده قرار داده شده است. از جمله آب، انرژی، محیط‌زیست طبیعی و...

● هوش و استعداد: انسانها در خانواده یا اجتماع از سطوح مختلف استعداد برخوردارند و این لازمه زندگی اجتماعی است. گاردنر نظریه‌اش را نخستین بار در کتاب «چارچوبهای ذهنی: نظریه هوش چندگانه»، در سال ۱۹۸۳ ارائه کرد (هوارد، ۲۰۱۳).

● مکان و محیط زندگی: شامل محله و ساختمان (نوع معماری: آپارتمان، برج، ویلایی و...)، نوع همسایگان، چیدمان مناسب و منظم وسایل، برخورداری از فضای سبز و... (برگرفته از مصاحبه ۸).

● سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی:

- مودت و رحمت: با ازدواج و آغاز یک رابطه‌ی زوجیت، محبت و صمیمیتی در بین زن و مرد احساس می‌شود که سرمایه‌ای است که خداوند در قلب و دل آنها جاری کرده و بایستی برای حفظ، نگهداری و تقویت آن کوشش کنند. در قرآن کریم این امر با کلمه مودت و رحمت تعبیر شده است. (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً) (مطهری، ۲۰۱۰)
- باورها و اعتقادات: هر باور و اعتقادی که در خانواده حاکم باشد بر روحیات و شاکله فرزندان اثر می‌گذارد. این اعتقادات به‌طور طبیعی در رفتار و گفتار والدین هویدا می‌شود و به همان نسبت تأثیر خود را بر کودکان می‌گذارد (اخوت، ۲۰۱۷).
- ارزشهای خانوادگی (شاکله خانوادگی): سبک زندگی خانواده بر اساس باورهایی شکل می‌گیرد و موجب شکل‌گیری شاکله فرزندان می‌شود. بر این اساس خانواده غمگین یا شاد، بانشاط یا کسل، منظم یا نامنظم، پرتحرک یا کم‌تحرک و... باشد. هر نوع از این خانواده، نتیجه باورها و سبک زندگی والدین است، بر شاکله کودکان اثر می‌گذارد و آنان را به همان شکل سوق می‌دهد (اخوت، ۲۰۱۷).
- سطح دانش و مهارت خانوادگی: هر خانواده‌ای با توجه به میزان مطالعه و تحصیلات، تجربه‌های شغلی و حرفه‌ای و... از سطحی از دانش و مهارت برخوردار است که به میزان دلخواه قابل‌انتقال به سایر اعضا یا نسلهای بعد است (رتینگ، ۱۹۸۷).
- اصالت خانوادگی و وراثت: برخی ویژگیهای جسمی و روحی می‌تواند از طریق وراثت انتقال یابد (برگرفته از مصاحبه ۲).
- تعامل اجتماعی: خانواده اگر مراحل رشدی خود را به‌درستی طی کرده باشد، توان عطف با دیگران و برقراری رابطه با آنان را پیدا می‌کند. این توان عطف که از آن به

بلوغ عاطفی یاد می‌شود، توان برقراری ارتباط با دیگران در راستای رفع نیازمندیهای آنان و تلاش برای شکوفایی توان و استعدادهای آنان در جامعه است. لازمه تعامل اجتماعی ارتباط با جامعه، توجه به نیازهای سایرین و تلاش برای رفع احتیاجات آنان است (اخوت، ۲۰۱۷).

○ شبکه اجتماعی بین خانوارها: این شبکه شامل فامیل و بستگان (با تأکید بر والدین و فرزندان و نوادگان)، دوستان خانوادگی و همسایگان است (رتینگ، ۱۹۸۷). تأکید دین بر حفظ ارتباط با ارحام و بستگان و تقویت پیوندهای خویشاوندی نشان از اهمیت این موضوع دارد (برگرفته از مصاحبه ۸).

فرآیند

کیم و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود عواملی که در تصمیم‌گیری خانواده تمایز و تفاوت ایجاد می‌کند را این‌گونه برشمرده‌اند: تفاوتها و تشابه‌های خانواده‌ها، زمینه‌های فرهنگی و نقشهای جنسیتی. در اینجا نیز عواملی که در فرآیند تصمیم و کنش خانواده اثرگذارند این‌گونه احصا شده است:

فرآیند تصمیم‌گیری و کنش خانواده:

خانواده در چهارچوب اقتضائات هستی مؤثر بر خود، شامل چهار سطح خدا، جهان، جامعه و خصوصیات فطری خودش سطحی از تفکر و دانش را به دست می‌آورد. سپس برای تحقق گرایشهای ذاتی خود هدفی را تعیین می‌کند. علاوه بر این برای انجام هر کنشی باید فایده و منفعت آن را متصور شود. فهم فایده، منجر به ایجاد تمایل و علاقه برای انجام آن کنش می‌شود. تمایل مذکور با اشتداد به شوق تبدیل می‌شود و فرد را به مرحله انتخاب و

تصمیم می‌رساند. تصمیم بدین معناست که شخص انجام این عمل را از میان همه اعمال قابل انجام دیگر انتخاب می‌کند. پس از تصمیم، نیت و یا قصد انجام عمل در وی شکل می‌گیرد. پس از طی تمام این مراحل، فرد می‌تواند اراده انجام کار را پیدا کند و می‌تواند اراده انجام کار را پیدا نکند. پس از اراده، فعل تحقق می‌یابد (آتانی، ۲۰۱۶).

تکرار عمل در خانواده موجب شکل‌گیری شاکله خانوادگی می‌شود. اعمال و رفتار خانواده‌ها علاوه بر آنکه محصول محاسبات عقلانی و تأثیرات اجتماعی در راستای تحقق حداکثری همه تمایلات فطری - بدون امکان منطقی جداسازی آنها - محصول شاکله و شخصیتی است که ساخته نوع تجربه زندگی آنهاست (لقمان، ۲۰۱۹).

عوامل محیطی مؤثر بر تصمیم: یکی از مؤلفه‌های مهم در رابطه با بهره‌وری در نظرگرفتن محیط است. زیرا خانواده در پاسخ به تغییرات محیط تصمیم می‌گیرد. درعین حال، تصمیمات تجمعی بسیاری از خانواده‌ها نیز محیط را شکل می‌دهد. خانواده‌های مولد مانند شرکتهای نوآور هستند، زیرا در واکنش مستمر به تغییرات محیطی خوب هستند (رتینگ، ۱۹۸۷).

در هر مرحله از فرآیند تصمیم‌گیری و کنش از توجه و تفکر گرفته تا نیت و اراده، محیط پیرامون می‌تواند تأثیرگذار باشد. عوامل محیطی که برگرفته از عوامل موجود در جهان و جامعه است؛ شامل موارد زیر است: عوامل بوم‌شناختی (سنتهای محلی، شرایط آب‌وهوایی)، عوامل فردی و هویتی (تحصیلات، جنسیت)، عوامل تکنولوژیکی (توسعه تکنولوژی و رسانه‌ها)، عوامل فرهنگی (آداب و رسومات فرهنگی، الگوهای تربیتی جامعه، فرهنگ عمومی جامعه و...)، عوامل سیاسی - قانونی (دولت و احزاب سیاسی. قوانین سیاسی)، عوامل اجتماعی (آداب‌ورسوم اجتماعی، هنجارهای اجتماعی، ارتباطات اجتماعی،

گروههای دوستی و...)، شرایط محیطی اقتصاد کلان (درآمد، محیط کاری، قوانین اقتصادی و رفاه عمومی).

مدلهای تعامل بین اعضای خانواده و سازماندهی آن: خانواده علاوه بر ماهیت جمعی، اقتضائاتی دارد که اگر به احسن وجه محقق شود، خروجیهای متعالی خواهد داشت. در این بخش در واقع به عواملی که مرتبط با بهره‌وری اجتماعی خانواده است بیشتر توجه می‌شود. در واقع مدل‌های تعامل بین اعضای خانواده نشان می‌دهد که چطور سطوح مختلف تعامل، می‌تواند اثرات گوناگونی بر بهره‌وری خانواده داشته باشد.

برون‌دادها

- برون‌دادها، خروجیهای کوتاه‌مدتی هستند که در اثر کنشهای خانواده حاصل می‌شود:
- کارهای خانگی: منظور از کارهای خانگی، تمام کارهایی است که طبق عرف، زنان مسئول انجام آن هستند. مانند آشپزی، نظافت منزل، مرتب کردن لباس‌ها، نگهداری و مراقبت از فرزندان و... کارهای خانگی از جمله مواردی است که در کشور ما جز تولید ناخالص داخلی حساب نشده و زنان نیز بدون چشم‌داشت مادی آن را سروسامان می‌دهند (برگرفته از مصاحبه ۲). در روایات کار زن در خانه را سبب بهره‌مندی از پاداش فراوان، نجات از عذاب الهی، بهترین وسیله قرب زن و وسیله کمال معنوی او دانسته‌اند. در مقابل توصیه‌های اخلاقی به مردان شده که در امور خانه با زنان همکاری کرده و باری از دوش آنان بردارند (عیسی‌زاده، ۲۰۱۱).
 - تأمین نیازهای اقتصادی جاری: اعضای خانواده به‌خصوص پدر و همسر که ازلحاظ شرعی و عرفی مسئولیت تأمین معیشت را دارد در صورت برخورداری از یک محیط پویا

و پرعاطفه خانوادگی اقدام به کسب روزی حلال کرده و آن را برای مصرف و پس انداز بین اعضای خانواده تخصیص می دهد (برگرفته از مصاحبه ۲).

● حمایت و مراقبت از اعضا: خانواده به عنوان یک نهاد اصیل اجتماعی، در صورت برخورداری از انسجام و سلامت می تواند از اعضای ضعیف و ناتوان خود اعم از کودکان، سالمندان، معلولان و... داوطلبانه و حتی عاشقانه و بدون چشم داشت حمایت و مراقبت کند. این حمایت می تواند جنبه مادی، عاطفی، پشتیبانی، نگهداری و... داشته باشد.

نتایج

○ نتایجی که از خروجیهای کوتاه مدت خانواده بر جای می ماند شامل موارد زیر است:

شبکه اجتماعی بین خانوارها.

سرمایه گذاری و پس انداز: یکی از خروجیهای اقتصادی خانواده است. خانواده در هر سطح درآمدی پس از تعیین اقلام مصرفی خود می تواند اقدام به پس انداز و سرمایه گذاری در بازارهای مختلف کند. حجم پس انداز و سرمایه گذاری در هر خانواده ای با توجه به سطح مصرف و درآمد متفاوت است. آنچه اهمیت دارد تدبیر خانواده در نحوه پس انداز و سرمایه گذاری در سطوح مختلف درآمدی است (خوب پس انداز کردن). عوامل مؤثر بر پس انداز خانواده عبارتند از: موجودی ثروت، اندازه خانوار، جمعیت فعال خانوار، امید به زندگی، متوسط سن بازنشستگی، نرخ رشد درآمد سرانه (شهرکیو همکاران، ۲۰۱۰).

● سلامت جسم، اخلاق و روان: برخورداری از خانواده، تعامل عاطفی و همزیستی مشترک با آنها، موجبات سلامت جسم و جان را فراهم می آورد. هر چه خانواده پایبند به سبک زندگی مادی سالم تری (ازلحاظ تغذیه، تحرک، ورزش، تعهد به یکدیگر و صرف وقت

مفید با اعضا و... باشد، از سطح سلامت بیشتری برخوردار خواهد بود. هم‌چنین خانواده به‌عنوان نزدیک‌ترین نهاد به فرد، امکان نظارت و کنترل بر رفتارهای هر فرد را خواهد داشت. این امر هم در مورد تربیت فرزندان اهمیت دارد و هم در خصوص تأثیر و تأثر همسران بر یکدیگر. نحوه گذران اوقات فراغت بر میزان سازگاری زناشویی، سلامت روانی، پیشرفت و موفقیت تحصیلی و شغلی کاهش/افزایش آسیب‌پذیری فرهنگی و اجتماعی تأثیر فراوانی دارد.

- انتقال آموزش، حرفه و مهارت: خانواده در بلندمدت می‌تواند مهارت‌های حرفه‌ای خود را به اعضا و نسل‌های بعد آموزش داده و منتقل کند.
- فعالیتهای غیرانتفاعی، خیریه و جهادی: این نوع نتیجه، مختص خانواده‌هایی است که در واقع علاوه بر تأمین نیازهای اعضای خود در پی خیررسانی به اطرافیان و جامعه خود هستند (برگرفته از مصاحبه ۵).

اثرات

- سرمایه انسانی: خانواده با وجود کارکرد زیستی - طبیعی تولیدمثل موجبات تداوم نسل و فرزندآوری را فراهم می‌آورد. ضمن اینکه در بلندمدت سرمایه لازم برای کار و تولید در یک کشور تأمین می‌شود. تربیت نیروی کار سالم و بهره‌ور که بتواند در هر نقطه‌ای از اجتماع که قرار می‌گیرد منشأ اثر، خیروبرکت باشد در درجه اول بر عهده خانواده است (برگرفته از مصاحبه ۷).
- نشاط و آرامش: برخورداری از خانواده، مایه آرامش همسران و فرزندان است و این آرامش زمینه ایفای نقش‌های فردی و اجتماعی را هر چه بهتر و بیشتر فراهم می‌کند.

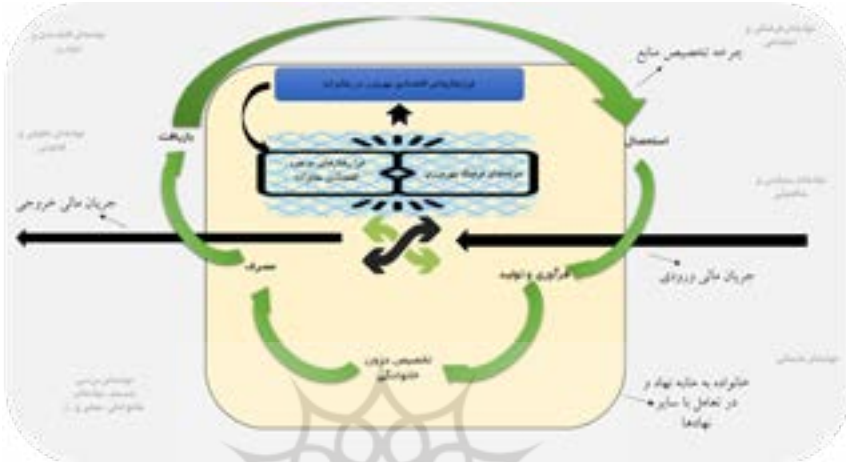
غایت

خانواده به عنوان یک نهاد کوچک محل ابتلا، تمرین و آمادگی برای مواجهه با مسائل پیچیده و نقش آفرینی طیب، در حیات بشری است. مودت و رحمت بین همسران، محبت و عطوفت متقابل بین والدین و فرزندان، همزیستی و هم‌جواری و بسیاری از مواهب دیگر، ظرفیتهای شگفتی را برای رشد استعدادهای انسانی در کانون خانواده فراهم می‌آورد که در هیچ نهادی دیگری با این سهولت قابل دستیابی نیست. غایت یک خانواده، پیمودن مسیر در کنار هم به منظور دستیابی به رشد فردی و خانوادگی و نیل به مقام خلیفه‌الله است. زن و مرد در کنار یکدیگر و با تشکیل خانواده دوشادوش این مسیر را می‌پیمایند. مسیری که اگر رنگ و بوی الهی به خود بگیرد تا بهشت برین ادامه خواهد داشت «جَنَاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ».

با توجه به جدول ۱ و همچنین شبکه مضامین، مدل مفهومی در شکل ۳ برای بهره‌وری مالی خانواده و شیوه گذار به سمت رفتارهای مطلوب و بهره‌ور اقتصادی استخراج شده است. این شکل نشان می‌دهد که عرصه‌های کنش‌ورزی اقتصادی، در جریان ورودی و خروجی مالی، چرخه تخصیص منابع، یا در تقاطع و تضارب این سه مهم اتفاق می‌افتد. از طرفی این کنشها در یک محیط نهادی متشکل از خانواده، نهادهای فرهنگی و اجتماعی، نهادهای اقتصادی و تجاری، نهادهای حقوقی و قانونی، نهادهای سیاسی و حاکمیتی، نهادهای خدماتی، نهادهای مردمی و محیط بین‌المللی اتفاق می‌افتد. هم‌چنین فرهنگ بهره‌وری یک نظام معنایی را با خود همراه داشته و بر رفتارهای اقتصادی تحمیل می‌کند. بدین ترتیب با ترکیب و امتزاج سه رکن خانواده، فرهنگ بهره‌وری و عرصه‌های کنش‌ورزی، فرارفتارهای مطلوب اقتصادی به دست می‌آیند.

شکل ۳ مدل مفهومی چگونگی بروز رفتارهای اقتصادی بهره‌ور در خانواده در

عرصه‌های مختلف اقتصاد

بحث

به‌طور کلی خانواده در هر ساحتی کامل‌تر شده و به رشد و بلوغ رسیده باشد توان تدبیر و عقلانیت او بالاتر رفته، بهره‌وری بیشتر خواهد شد. خانواده بهره‌ور با مفاهیمی همچون خانواده کارآمد و موفق (جنبه دنیایی)، خانواده سعادت‌مند (جنبه اخروی)، خانواده سالم (سلامت جسم و روان) و... پیوند می‌خورد. محققان گذشته هر کدام از منظر دیدگاه خود تعاریفی از تعالی و خانواده خوب و کامل ارائه داده‌اند که هر کدام از جنبه‌هایی با مباحث این تحقیق اشتراک دارد.

کلاتری برای خانه و خانواده بهره‌ور ویژگی‌هایی را برشمرده است. از جمله محبت و صمیمیت، گفتگو و تفاهم، شنیدن و ارتباط برقرار کردن، نودوستی و توجه به نیازمندان،

تعامل بین پدر، مادر، فرزندان و آشنایان، مدیریت هزینه‌ها و درآمدها، پس‌انداز و آینده‌نگری، همکاری و هماهنگی بین کارها، تقسیم وظایف بین اعضای خانواده، یادگیری و یاددادن، ادب، احترام و رعایت مسائل اخلاقی. همچنین پنج حوزه بهره‌وری خانه و خانواده، شامل رشد علمی و آموزشی، حوزه فرهنگی و اجتماعی، حوزه اقتصادی، محیط خانه و سلامتی شناسایی شده است (کلانتری،^۱ ۲۰۲۱).

ساپری^۲ از منظر بهزیستی به خانواده نگرسته و پنج حوزه بهزیستی خانواده، یعنی روابط خانوادگی، وضعیت اقتصادی، سلامت و ایمنی، روابط اجتماعی و معنویت را شناسایی کرده است. در پژوهشی دیگر ارتباطات خانوادگی، اقتصاد، سلامت، امنیت خانواده، مشارکت اجتماعی، مذهب، کارهای خانگی و محیط‌زیست از جمله عوامل مؤثر در رفاه و تندرستی خانواده مطرح شده است (ساپری^۳ و همکاران، ۲۰۲۱). روشن است که این موارد می‌تواند در خانواده بهره‌ور نیز مصداق داشته و آن را پیش‌بینی کند.

مضمون اصلی دوم بر زمینه‌های فرارفتارهای اقتصادی بهره‌ور تأکید دارد. فرارفتار یک الگوی رفتاری است که مشخص می‌کند رفتار انسان در یک شرایط زمانی و محیطی خاص، مبتنی بر یک آگاهی خاصی و بر اساس قدرت یک خاص، چگونه باشد و عملی را به چه صورت انجام دهد. به عبارت دیگر عاملی که سبب می‌شود تا رفتار مشخصی در مقابل یک طبقه یا سطح خاصی از پدیده‌ها شکل بگیرد را فرارفتار می‌نامیم. فرارفتار، مشخص می‌کند که چه رفتاری، در چه شرایط و خصوصیتی باید بروز کند. هنگامی که خصوصیات و شرایط پدیده یا طیفی از پدیده‌ها تحقق پیدا کرد، فرارفتار انسان را به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه، به رفتار با معنایی در مقابل آن پدیده یا طیف پدیده‌ها هدایت می‌کند. فرارفتار، مهمترین عاملی است که به شکل معمولاً ناخودآگاه، قدرتی را در شخص ایجاد می‌کند که رفتار

1. Kalantari

2. Sapri

3. Sapri

بامعنایی را در مقابل طبقات مختلف از خود نشان دهد.

نکته قابل ذکر این است که فرارفتار ماهیت جدای از رفتار ندارد و طبق تعریف می‌توان آن را نوع خاصی از رفتار تعریف کرد که به‌مرور زمان و در اثر تکرار در فرد نهادینه شده و به نحوی برای فرد تبدیل به عادت شده است. در تحقق رفتار علاوه بر ایمان، دو عامل نیاز و توانمندی نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند. به عبارت دیگر تا وقتی نیاز به رفتاری ایجاد نشود و نیز توانمندیهای فرد برای انجام آن رفتار کفایت نکند، رفتاری از فرد بروز نمی‌کند. بنابراین رفتار متوقف بر سه عامل ایمان، نیاز و توانمندی است و هر سه باید همزمان وجود داشته باشند تا رفتار محقق شود (Pishvae, ۲۰۱۵).

در رفتارهای اقتصادی خانواده نیز این الگو جریان دارد. برای بروز رفتار نیاز به سه رکن نیاز، توانمندی و سطح ایمان و باور وجود دارد. نیازهای خانواده در حوزه اقتصاد و فرهنگ اقتصادی شامل امنیت مادی، نیاز به مد و تجمل، کسب منزلت اجتماعی، نیاز به توسعه و رفاه زندگی است. سطح توانمندی خانواده شامل مؤلفه‌های ساختاری و مادی خانواده برای انجام کنشهای مرتبط است. باور و ادراک خانواده نیز نسبت به جامعه و اعضای درونی خود تفکیک شده است. بدین ترتیب می‌توان انواع رفتارهای اقتصادی خانواده را برحسب زمینه‌های بروز آن (ایمان، توانمندی و نیاز) تشریح کرد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با توجه به خلأ پژوهشی در حوزه مفهوم‌پردازی «خانواده بهره‌ور» یک چارچوب مفهومی از بهره‌وری خانواده ارائه داده است. با توجه به موارد فوق‌الذکر، در اینجا خانواده به‌عنوان سیستمی از ورودی و خروجیها، فرآیند، اثرات و غایت تصویر شد. نسبت ورودی و خروجیهای خانواده، کارایی آن را نشان می‌دهد. علاوه بر آن، این سیستم ماهیت جمعی دارد و نوع تعامل و کنشهای متقابلی که در درون آن جریان دارد می‌تواند سطوح

مختلف اثربخشی و بهره‌وری را - از خانواده‌ای که در حال دست‌وپازدن برای نجات خود و درعین حال تولید هزینه و ضرر به جامعه است تا خانواده‌ای که منشأ خیروبرکت برای خود و دیگران است - رقم بزند.

مؤلفه‌های فرهنگ بهره‌وری در نهادی مانند خانواده قابلیت تکرار و تمرین دارد و این فرهنگ از طریق خانواده به راحتی می‌تواند انتقال یابد. خانواده با ماهیت جمعی خود، روح مودت و رحمت، تعاون، بخشش و دگرگرایی در آن حکمفرماست. افراد در تصمیمات خرد خود، می‌توانند سطح بهره‌وری را تعیین کرده و حتی پیامدها و عواقب انتخابهای خود را شاهد باشند.

با توجه به گستردگی ابعاد مسئله بهره‌وری خانواده و خلأ پژوهشی بیشتر در حوزه «اقتصاد خانواده» نگارندگان در ادامه روی این مسئله متمرکز شده تا بتوانند راهکارها و پیشنهادهاى دقیق‌تری ارائه دهند. برای احصای فرارفتارهای بهره‌ور سه بعد اقتضائات خانواده، مؤلفه‌های فرهنگ بهره‌وری (تدابیر اقتصادی مبتنی بر عقلانیت دینی) و عرصه‌های کنش‌ورزی اقتصادی، باورها و رفتارهای بهره‌ور خانواده بایستی ترکیب شود. این موارد می‌تواند به تفکیک حوزه‌های کنش شامل کار و تولید، دارایی سرمایه‌ای و فیزیکی، یارانه دولت، اعتبار، وام، مخارج ضروری، مخارج رفاهی و تجملی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، مخارج خیریه، انتقال‌های بین نسلی، دین و قرض، مدیریت ریسک و بیمه، مالیات، تخصیص و بازیافت احصا شود. تحلیل فرارفتارها نشان می‌دهد، سه رکن نیاز، توانمندی و باور در واقع همان اهرمهای مداخله در تعیین میزان بهره‌وری اقتصادی خانواده که موجب تنوع سبک زندگی اقتصادی خانواده‌ها می‌شود.

از محدودیتهای تحقیق می‌توان، به عدم تطبیق مدل مفهومی ارائه‌شده با واقعیت خانواده‌ها اشاره کرد. توضیح آنکه اگر امکان آزمون تجربی و دریافت دیدگاهها و نظرات خانواده‌های

مختلف فراهم بود، مدل کامل‌تری ارائه می‌شد. ملاحظات اخلاقی‌مشارکت نویسندگانهمه نویسندگان در تولید تحقیق مشارکت داشتند. منابع مالی مطالعه حاضر با حمایت سازمان ملی بهره‌وری ایران در سال ۱۴۰۱ به انجام رسیده است. تعارض منافع نویسندگان هیچ بحثی بر سر منافع خود ابراز نکردند. اخلاق پژوهش در این مقاله همه حقوق مرتبط با اخلاق پژوهش رعایت شده است.

- Abedi Jafari, H.; Taslimi, M.s; Faqihi, A.B; Sheikh Zadeh, M. (2010); Theme analysis and theme network: a simple and efficient way to explain patterns in qualitative data, *Strategic Management Thought (Management Thought)*, 5 (2), 151-198
- Afshari, Z. (2013). *Family Economics*. Al-Zahra University and Center for Women and Family Affairs.
- Akhot, A., Fayaz Fatemeh. (2017). *principles and skills of child education (2 to 7 years old) with the approach of Taib Ghazni*. Quran and Ahl al-Bayt Nabubat (peace be upon her) publications.
- Amini, (2019). *F. e. a. energy balance sheet of 2019*. Ministry of Energy.
- Atani, A. R. (2016). *the reality and method of explaining human action in the framework of Islamic philosophy, a fundamental theory in human sciences*. Aftab Tehseh (specialized publisher of Sadra Islamic Humanities Center).
- Azizi, H. (2016). The tradition of strength and productivity: the ethical rule in Islam. *Ahlak Vahiani* 6(1).
- Bagheri, S., Motahari-nejad, Sidmjid, Sadat Chavoshian, Seyed Mohammad Hossein. (2019). Critical review of family policy in Iran and the strategic requirements of family-centered policy-making. *bi-quarterly journal of socio-cultural studies*, 4(8).
- Bahrami, M., & Taati, M. (2016). *What do the beneficiaries say?* Public Management Education Center.
- Beblo, M. (2001). *Bargaining over time allocation: Economic modeling and econometric investigation of time use within families*. Springer Science & Business Media.
- Bidarparchin, M. J. K. A. S. H. J. Q. A. M. (2014). *Criteria and indicators of human progress from the perspective of Islam*. Imam Khomeini Educational and Research Institute.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. sage.
- The concept document of the country's comprehensive productivity program, . (2014). *National Productivity Organization of Iran*.
- Deilami, H. e. M. (2006). *Irshad al-Qulub*.
- Eisazadeh, E. (2011). *Qur'anic family (characteristics and duties of its members)*. Boştan Kitab Qom.

- Hakimi, M. R. H., Mohammad; Hakimi, Ali. (2010). *Al-Hayat* (A. Aram, Trans.). Farhang Islamic Publishing House.
- Hojjati, H. R. M. (2015). *Specialized Dictionary of Productivity*. Nagoos Publishing.
- Howard, G. (2013). *Gardner's Multiple Intelligence* (H. Baloch, Trans.). Asman Nilgoon Publications.
- Kalantari, S. H. (2021). *A beautiful life with productivity in the family*. Iranian Productivity Association.
- Kim, J., Gutter, M. S., & Spangler, T. (2017). Review of family financial decision making: Suggestions for future research and implications for financial education. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 28(2), 253-267.
- Loghman, S. A. M. (2019). *Designing the model of family economy with an emphasis on the role of the government in the framework of Islamic economy Iran University of Science and Technology*.
- Mahmoodi, B. (2018). *The role of strategic foresight in improving productivity*. Tadbir, 313.
- Modiri, K. S. F. (2010). Gender differences in leisure time. *the specialized scientific monthly of Voice of the Islamic Republic of Iran*, 10(61), 90-101.
- Motahhari, M. (2010). *Ali's attraction and repulsion*. Sadra.
- Namazi, M. K. H. (2015). Social inhibiting factors of energy consumption efficiency in buildings in Iran. *Energy Planning and Policy Research* 2(3), 169-196.
- Nejad, M. R. Z. (2008). Women in the family and modification of the consumption pattern. *Hoora*, 33.
- Noor, N. M., Gandhi, A. D., Ishak, I., & Wok, S. (2014). Development of indicators for family well-being in Malaysia. *Social indicators research*, 115, 279-318.
- Noorth, N. (2015). An introduction to family economics. Gol Azin.
- Peighamii, A., & Toghyani, M. (2015). *Economic education and training, a proposed model for the Islamic Republic of Iran* (Vol. 2). Imam Sadiq University publications.
- Pishvae, M. S. (2015). *Examining the digital lifestyle with the components of social networks and life in virtual space and planning to improve the pattern of communication and social interactions in virtual space with the Iranian Islamic lifestyle approach in the 20-year horizon*. In. Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.

- Pishvae, S. A. M. L. A. M. A. A. R. A. M. S. (2021). Evaluation and analysis of the economic model of families with an Islamic approach (results of a survey in the city of Tehran). *Islamic Economy* 21(84), 189-227.
- Pollard, E. L., & Lee, P. D. (2003). Child well-being: A systematic review of the literature. *Social indicators research*, 61, 59-78.
- Qaderi, M. S. D. B. S. (2010). Investigating the impact of household savings on investment and consumption in Iran (calculable general equilibrium model). *Quantitative Economics Quarterly*, 7(3), 67-94.
- Qahroodi, Z. R. (2013). Investigating the pattern of investment and the factors affecting the investment of households during the years 1999-2011. *Journal of Official Statistics of Iran*, 23(22), 179-198.
- Rettig, K. D. (1987). Household production: Beyond the economic perspective. *Journal of Consumer Studies & Home Economics*, 11(2), 141-156.
- Safooraee, M. M. (2008). Construction and validation of the family efficiency assessment questionnaire from the perspective of Islam. *Psychology of Religion*, 2(1), 85-105.
- Safooraee, M. M. (2012). Indicators of efficient family. *Islamic Research Journal of Women and Family*, 1(1), 29-58.
- Sapri, N. A. M., Ibrahim, K., Bakar, M. A. A., & Ariff, N. M. (2021). *Determining important factors in Malaysian family well-being using tree-based classification techniques*. AIP Conference Proceedings,
- Seddigh, R. S. H. M. A. A. M. G. (2018). Economic management styles of Mashhad families. *journals of economic sociology and development*, 8(2), 311-331.
- Seddigh, R. S. n. D. H. M. L. G. (2010). Sociological investigation of the reasons for saving and its methods among the people of Mashhad by the method of "grounded theory",. *Social Studies of Iran*, 4(4).
- Shahraki, M., Behbodi, D., & Qadri, S. (2010). Investigating the effect of household savings on investment and consumption in Iran (calculable general equilibrium model). *Quantitative Economics*, 7(3), 67-94.
- Shirazi, N. M. (1995). Tafsire Nemoone.
- Siegrist, J., Von dem Knesebeck, O., & Pollack, C. E. (2004). Social productivity and well-being of older people: A sociological exploration. *Social Theory & Health*, 2, 1-17.

- Toghyani, A. P. M. (2015). *Economic education*. Publications of Imam Sadiq University (peace be upon him).
- Xiao, J. J. (2013). *Family economic well-being*. Handbook of Marriage and the Family, 573-611.
- Yousefzadeh, H. (2017). Theoretical foundations of the family-oriented model and its requirements on social institutions. *Islamic Studies of Women and Family*, 5(9).
- Zadeh, A. M. (1996). Productivity in systemic thinking. *management and development process*, 10(2), 77-83.
- Zadeh, H. A. J. M. S. T. A. F. M. S. (2010). Thematic analysis and theme network: a simple and efficient method to explain patterns in qualitative data. *Strategic Management Thought*, 2(2).
- Akhot, A., Fayaz Fatemeh. (2017). *principles and skills of child education (2 to 7 years old) with the approach of Taib Ghazni*. Quran and Ahl al-Bayt Nabubat (peace be upon her) publications.
- Atani, A. R. (2016). *the reality and method of explaining human action in the framework of Islamic philosophy, a fundamental theory in human sciences*. Aftab Tehseh (specialized publisher of Sadra Islamic Humanities Center).
- Eisazadeh, E. (2011). *Qur'anic family (characteristics and duties of its members)*. Boştan Kitab Qom.
- Howard, G. (2013). Gardner's Multiple Intelligence (H. Baloch, Trans.). Asman Nilgoon Publications.
- Kalantari, S. H. (2021). A beautiful life with productivity in the family. Iranian Productivity Association.
- Kim, J., Gutter, M. S., & Spangler, T. (2017). Review of family financial decision making: Suggestions for future research and implications for financial education. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 28(2), 253-267.
- Lohman, S. A. M. (2019). Designing the model of family economy with an emphasis on the role of the government in the framework of Islamic economy Iran University of Science and Technology,].
- Motahhari, M. (2010). *Ali's attraction and repulsion*. Sadra.
- Pishvae, M. S. (2015). *Examining the digital lifestyle with the components of social networks and life in virtual space and planning to improve the pattern of communication and social interactions in virtual space with the Iranian Islamic lifestyle approach in the 20-year horizon*. In. Secretariat of the Supreme Council of Cultural Revolution.

- Rettig, K. D. (1987). Household production: Beyond the economic perspective. *Journal of Consumer Studies & Home Economics*, 11(2), 141-156.
- Sapri, N. A. M., Ibrahim, K., Bakar, M. A. A., & Ariff, N. M. (2021). *Determining important factors in Malaysian family well-being using tree-based classification techniques*. AIP Conference Proceedings,
- Shahraki, M., Behbodi, D., & Qadri, S. (2010). Investigating the effect of household savings on investment and consumption in Iran (calculable general equilibrium model). *Quantitative Economics*, 7(3), 67-94.

